

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2021.02.102>
УДК 811.161.2'373.46:378

І.Ю. ШКІЦЬКА, доктор філологічних наук,
професор кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності,
Західноукраїнський національний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46020
E-mail: i.shkitska@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-0252-8111>

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті визначено чинники, що спричинюють зміни в термінній системі українського освітнього дискурсу в умовах інформаційного суспільства. Окреслено напрямки розвитку термінології освітньої сфери у зв'язку з посиленням глобалізаційних процесів і розвитком новітніх інформаційних технологій. Виявлено тенденцію до збільшення кількості англізмів на позначення понять освітньої діяльності. Здійснено семантичний аналіз запозичених термінів-неологізмів з урахуванням варіативності в їхньому складі. Виокремлено семантичні групи найбільш частотних термінів-аббревіатур у сучасному освітньому дискурсі.

Ключові слова: термін, терміноелемент, глобалізація, інтернаціоналізація освіти, термін-англізм, інформаційне суспільство.

Мова є динамічною системою, яка постійно змінюється під впливом внутрішньо- та екстралінгвальних факторів. Функціональний підхід до вивчення мови передбачає погляд на мову крізь призму її використання в різних сферах життя. Через стрімкі зміни, які відбуваються в сучасному інформаційному суспільстві, мова спеціального призначення теж змінюється. Сказане стосується і мови сфери вищої освіти, що сьогодні зазнає модифікації, реорганізації та осучаснення. З огляду на це наукові студії, присвячені аналізу термінної системи освітнього дискурсу, є актуальними й зумовлені запитом сучасних напрямів мовознавства та освітології.

Станом на сьогодні є велика кількість наукових розвідок, написаних як лінгвістами, так і фахівцями з різних галузей знань, у яких показано роль термінології та мови спеціального призначення в освітньому процесі, виявлено труднощі, пов'язані з опануванням термінології здобувачами

освіти [8; 2; 6; 10; 7]. Так, Херієт Маршал на матеріалі англійської мови аналізує особливості вживання термінів, функціонування яких в освітній сфері пов'язане з глобалізацією та інтернаціоналізацією освітньої діяльності. Йдеться про термін *глобальна освіта* (англ. *global education*) та його синоніми: *global citizenship education*, *global learning*, *international education development*, *world studies*, *education with a global and international dimension*, *education for an international understandings*, *education for world citizenship* [12: 108].

Низка статей українських і зарубіжних учених присвячена різним аспектам розвитку термінології певної галузевої сфери: медицини, біології, фізики, комп'ютерних наук, туризму і под. [9; 14; 8; 3; 13; 11; 2; 7 та ін.].

Метою нашої розвідки є окреслення сучасних тенденцій розвитку термінів сфери вищої освіти в Україні. Досягненню мети слугуватимуть такі завдання: виявити екстралінгвальні чинники, які впливають на зміни термінної системи освітнього дискурсу; здійснити семантичний аналіз запозичених термінів-неологізмів з урахуванням варіативності в їх складі; визначити семантичні групи термінів-аббревіатур, які мають високу частотність у сучасному освітньому дискурсі.

Багатозначність, синонімія та розбіжності в інтерпретації значення термінів свідчать про критичний стан термінології [1: 6]. Сказане стосується і сучасного стану української термінології сфери вищої освіти. Як зауважує С.В. Гринев-Гриневиц, стандарти термінології стали менш жорсткими, і процес створення термінологічних одиниць відзначається хаотичністю [1: 6], що пов'язано зі стрімким поширенням інформації іноземною мовою в інтернеті та неконтрольованим процесом запозичення іноземних слів [10: 109]. Як наслідок — виразна варіативність термінів, зокрема графічна та звукова, нефіксованість їх у засобах кодифікації.

Розглянемо зміни в українській термінній системі сфери вищої освіти, які відбулися за останні десятиліття. Особливо примітною є модифікація терміна на позначення освітньої установи. Нормативне ще на початку 2000-х рр. позначення *вищий навчальний заклад* (*вуз*) витіснив термін *вищий навчальний заклад* (*внз*), який 2017 року замінив зафіксований у Законі України «Про освіту» термін *заклад вищої освіти* (*зво*). Під ним розуміють «окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>). Відзначимо, що на номінування закладу вищої освіти паралельно продовжує функціонувати словосполучення *вища школа* (*виш*), більше притаманна розмовному мовленню. Зазначений термін характеризується дещо меншою частотністю функціонування в освітньому дискурсі порівняно з нормативним *заклад вищої освіти*.

Протягом останніх двадцяти років спостерігаємо також тенденцію до зміни функціональних характеристик терміна *інститут*, який вийшов з ужитку як позначення закладу вищої освіти та використовується лише для номінування структурних підрозділів університету або наукових установ.

Що стосується термінів на позначення учасників освітнього процесу, то відзначаємо, що все частіше в організаційно-розпорядчих і довідково-інформаційних документах закладів вищої освіти вживається термін *здобувач вищої освіти* замість *студент / аспірант*, наприклад: **Шановні здобувачі вищої освіти! Національний університет оборони України імені Івана Черняховського кафедра військової підготовки запрошує громадян України отримати військову підготовку за програмою офіцерів запасу!** (<https://www.knlu.edu.ua/student/vijskova-pidgotovka>). Це надає мові більш офіційного характеру й дозволяє уникнути повторів в усному та писемному мовленні. Збільшилась частотність уживання зафіксованого в Законі України «Про вищу освіту» терміна *учасники освітнього процесу* (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>), який об'єднує професорсько-викладацький склад і студентську молодь.

Слід відзначити, що сьогодні окреслилась тенденція до витіснення терміном *доктор філософії* (та його неадаптованим графічним варіантом PhD) терміна на позначення наукового ступеня кандидата наук. В офіційних документах спостерігаємо тяжіння до використання фемінітивів на позначення посад, звань, соціальних ролей: *скаржник / скаржниця, потенційний порушник / порушниця* (<https://www.wunu.edu.ua/news/academic-integrity/>), *докторка філософії, медіатор / медіаторка, володарка титулу «Юрист року»* (<https://www.wunu.edu.ua/announcement/>).

Чималу популярність в освітньому середовищі має терміноелемент *координатор* — особа або організація, що здійснює координацію [5], наприклад: *координатор із забезпечення якості освіти, координатор із міжнародної діяльності, координатор проєкту* (<https://www.wunu.edu.ua/news/academic-integrity/>).

Доволі стрімко «обростає» новими поняттями стрижневий термін освітнього дискурсу — *освіта*. Ідеться про термінами, що відносно недавно набули поширення в українському освітньому середовищі та корелюють із терміносполукою *формальна освіта*, — *дуальна освіта, інклюзивна освіта, неформальна освіта та інформальна освіта*.

Як складник офіційної системи освіти країни, *формальна освіта* є інституціональною, свідомо визначеною і спланованою. Під *дуальною освітою* розуміють поєднання освітньої та виробничої сфери з підготовки кваліфікованих кадрів певного профілю. При чому тенденції до заміни в згаданому термінологічному словосполученні слова *дуальний* українськими відповідниками, зафіксованими в засобах кодифікації української мови, — *подвійний, двоїстий* не спостерігається.

Інклюзивна освіта має на меті «дати всім учням можливість забезпечення найбільш повноцінного соціального життя, активної участі в

колективі» [2: 15]. *Неформальна освіта* — інституціоналізована і спланована суб'єктом освітньої діяльності. Вона є альтернативою та/або доповненням формальної освіти в контексті навчання протягом усього життя; передбачає різноманітність форм освіти та самоосвіти в позанавчальний час. *Інформальна освіта* є свідомою формою здобуття освіти, але не інституціоналізованою — поза межами освітньої установи.

Звертаємо увагу на офіційне затвердження терміна *передвища освіта* (http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T192745.html), під яким розуміють освіту, здобуту в коледжах і технікумах.

Під впливом загальної цифровізації освітнього середовища виразився процес інтегративної взаємодії термінної лексики освітньої сфери та сфери інформаційних технологій. Спостерігаємо еволюцію понять, пов'язаних із цифровізацією сфери вищої освіти: термін *автоматизація* подекуди замінили терміни *комп'ютеризація* та *інформатизація*, які зараз витісняються терміном *діджиталізація* та його українським відповідником — *цифровізація*. Також можна говорити й про архаїзацію термінів *електронно-обчислювальна машина* (ЕОМ) і *персональний комп'ютер* (ПК), які сьогодні витісняються термінами із ширшим значенням: *електронні пристрої*, *мобільні пристрої*, *мультимедійна техніка* тощо.

Окреслилась тенденція до заміни в термінах елемента *комп'ютерний* на *мультимедійний*: *мультимедійна презентація* замість *комп'ютерна презентація*, *мультимедійна техніка* замість *комп'ютерна техніка*. Набувають популярності термінами *мультимедійний підручник*, *мультимедіалеція*. У деяких випадках терміноелемент *мультимедійний* слугує заміном *електронний*, пор.: *електронний документообіг* — *мультимедійний документообіг* (<https://www.wunu.edu.ua/kafedra-didu-uf/>). Терміносполуки з елементами *новий*, *новітній*, *комп'ютерний* усе частіше заміняють синонімічні термінами з елементом *цифровий*, наприклад: *цифрові технології* замість *нові / новітні технології*, *комп'ютерні технології* чи *мережеві технології*. Розвиток новітніх технологій і осучаснення методів викладання та наукової діяльності спричинили появу в освітньому середовищі таких термінів, як *гіперпосилання*, *гугл-пошук*, *гугл-форма*, *пост-реліз*, *хештег*, *QR-код*. Також можна констатувати факт збільшення в освітньому дискурсі кількості термінів з елементом *кібер- / кібернетичний*, наприклад: *кібербезпека*, *кіберспорт* (<https://www.wunu.edu.ua/news/19868-kubok-rektora-z-kbersportu.html>).

Прагнення закладів вищої освіти бути сучасними і привернути увагу більшої кількості абітурієнтів знаходить вияв у перейменуваннях структурних підрозділів, а також спеціальностей і напрямів, за якими здійснюється підготовка здобувачів освіти. Ці зміни передбачають появу в згаданих назвах складників *інноватика*, *інфраструктура*, *корпоративний*, *новітній*, *тренінговий*, *технології*, *студії*, наприклад: *автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології*, *суспільні комунікації та регіональні студії*. Так, у Західноукраїнському національному університеті *навчально-науковий інститут біоресурсів і природокористування* перейменовано на *навчально-науковий інститут інноватики, природокористування та інфраструктури*,

навчально-науковий центр — на тренінговий центр (наказ № 155 від 13 квітня 2021 року). В Одеському національному політехнічному університеті функціонує Центр трансферу технологій (<https://opu.ua/science/centr-transferu-tehnologiy>).

Загалом в освітньому дискурсі за останні двадцять років істотно збільшилась кількість термінів з атрибутивними поширювачами *інформаційний* (-а, -е, -і) та *цифровий* (-а, -е, -і), наприклад: *інформаційна база, інформаційна безпека, інформаційна відкритість, інформаційна грамотність, інформаційна культура, інформаційна підтримка, інформаційна система, інформаційний банер, інформаційний матеріал, інформаційний сервіс, інформаційний супровід, інформаційне суспільство, інформаційне забезпечення, інформаційні ресурси, інформаційні технології; цифрова грамотність, цифрова нерівність, цифрові технології* [4: 46, 98]. Це стосується і терміноелементів *інноваційний* (-а, -е, -і) та *інновації*: *інноваційна діяльність, інноваційне забезпечення діяльності, інноваційне освітнє середовище, інноваційний розвиток, інноваційний формат освітніх заходів, інноваційні методи, інноваційні методики, інноваційні процеси, інноваційні технології, технологічні інновації* і под. [4: 42].

Серед термінної лексики сфери вищої освіти активно функціонує словоформа *медіація* та спільнокореневі — *медіа, медійний: медіаграмотність, медіаосвіта, медіашколи, медійний проєкт* (<https://www.wunu.edu.ua/kafedra-didu-uf/>), *навчальні мультимедіа* [4: 59].

Послідовність і взаємозалежність у термінній системі вищої освіти засвідчує функціонування термінів зі складником *модуль: кредитно-модульна система оцінювання, модульний контроль, навчальний модуль, модуль освітньої програми закладу освіти, модульне навчання* [4: 57].

Акредитаційні процеси, що відбуваються в сучасних зво, спричинили активне вживання низки таких термінів, як *акредитація / акредитаційна експертиза освітньої програми, група забезпечення спеціальності, спеціалізація освітньої програми, проєктна група* (<https://www.wunu.edu.ua/news/academic-integrity/>) тощо. Підвищена увага до процедури та результатів акредитаційної експертизи в закладах вищої освіти позначилася на функціонуванні в освітньому просторі таких термінів, як *гарант освітньої програми, експертна група, фокус-група* (викладачі, які забезпечують освітні компоненти, запрошені особи на зустріч з експертами), *школа гарантів*. Термін *керівник науково-методичної комісії спеціальності* замінив термін *голова групи забезпечення спеціальності*. На позначення соціальних навичок, які здобувачі освіти набувають під час вивчення навчальних дисциплін (здебільшого нефахових), освітяни активно використовують запозичений з англійської мови термін *soft-skills*, який зараз здебільшого вживається в писемній та усній мові в незміненому варіанті — за нормами мови-донора.

Активізація функціонування запозиченого терміна *стейкхолдер / стейк(г)олдер* (stakeholder (англ.) — зацікавлена сторона) частково зумовлена підвищенням вимог до акредитації освітніх програм зво. Освітяни під стейкхолдерами розуміють передусім організації та установи,

зацікавлені в підготовці закладом освіти фахівців. Серед стейкхолдерів розрізняють зовнішніх (особи, які не перебувають у структурі закладу освіти, — передусім роботодавці) і внутрішніх (здобувачі освіти, які навчаються в освітній установі).

Частотністю функціонування у сфері вищої освіти характеризуються терміни *компетенція* і *компетентність*, що перебувають у синонімічних зв'язках, але мають відмінності в значенні. Термін *компетенція* маркує певну сферу, коло діяльності, наперед визначену низку питань, із якими особистість повинна бути добре обізнана, а також сукупність її знань, умінь, навичок. *Компетентність* визначається як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних та громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти (<https://uk.wikipedia.org/wiki>): *інформаційна компетентність* [4: 45], *компетенція володіння іспанською мовою* (<https://opu.ua/servicescatalog/service/die>).

У звітній акредитаційній документації, а також в усному мовленні освітян, зокрема на зустрічах експертів із викладачами та іншими представниками зво, термін *навчальна дисципліна* сьогодні витісняє термін *освітня компонента*. Урахування думки студента / аспіранта, надання йому свободи у виборі дисциплін знайшло вияв у синонімічних терміносполуках *вибіркова дисципліна*, *вибіркова компонента*, *дисципліна вибіркового циклу*, *вибіркова складова навчальних планів / освітніх програм*, *дисципліна за вільним вибором*.

Частково зі зміною процедури акредитування освітніх установ, а також із появою нових тенденцій розвитку освітнього середовища пов'язуємо й активізацію вживання терміносполук *автономія закладу вищої освіти*, *академічна доброчесність / нечесність*, *академічна свобода*, *академічне шахрайство*, *(академічний) плагіат*, *інтелектуальна власність*, *псевдонаука*, *самоплагіат* і под.

Відповідно можна говорити і про збільшення частотності вживання термінів на позначення видів академічної недоброчесності: *копіляція*, *фабрикація*, *фальсифікація* тощо. Подання в офіційних документах біля українських термінів англомовних відповідників свідчить про підвищену увагу світової академічної спільноти до питань академічної доброчесності та інтернаціоналізацію освітньої діяльності, наприклад: *доброчесність в освіті* — *Academic Integrity*, *доброчесність у наукових дослідженнях* — *Research Integrity* (<https://www.wunu.edu.ua/news/academic-integrity/>). Відзначимо, що деякі терміни на позначення академічної недоброчесності не мають українських відповідників і тому вживаються як неадаптовані, наприклад *cheating economy* — термін, що позначає явище торгування випускними кваліфікаційними роботами в закладах вищої освіти.

Демократизація освіти та підвищення уваги до покращення якості освітніх послуг сприяли запровадженню процедури оцінювання професійної діяльності учасників освітнього процесу, що знайшло вияв у

рейтингуванні та, відповідно, активізації термінів *рейтинг*, *рейтинговий список*, *рейтингове оцінювання* (уживається на позначення професійної діяльності науково-педагогічних працівників), *наукометричний рейтинг*. У контексті покращення якості освітніх послуг помічаємо також частотність функціонування у сфері вищої освіти терміна *моніторинг* та його похідних: *моніторинг залишкових знань*, *моніторинг звітів*, *моніторингове опитування* (<https://www.wunu.edu.ua/news/academic-integrity/>), *освітній моніторинг* [4: 57].

Посилення уваги освітян до практичного складника навчального процесу зумовило активізацію вживання термінів *викладач-практик*, *лектор-практик*, *база практики*, *освітні практики* (<https://www.wunu.edu.ua/news/19724-mzhna-rodna-shkola-svtovih-osvtnh-praktik-new-way.html>). Практична орієнтованість сучасних закладів освіти виявляється також у створенні різноманітних бізнес-структур на базі освітньої установи, що, відповідно, спричиняє поряд із термінами *бізнес-центр*, *тренінговий центр* функціонування таких запозичених з англійської мови термінів, як *бізнес-акселератор*, *бізнес-інкубатор*, наприклад: *Створити бізнес-інкубатор та бізнес-акселератор для реалізації підприємницьких проєктів студентів і викладачів* (https://www.wunu.edu.ua/pdf/strategia_zunu_2020.pdf).

У зв'язку з прагненням удосконалити освітній сервіс, частково шляхом запозичення досвіду закордонних освітніх установ, в українському освітньому дискурсі з'явилися і такі терміни, як *диференційоване навчання*, *індивідуальна освітня траєкторія*, *міжнародні гранти*, *студентська / викладацька*, *академічна / соціальна мобільність*, *проєктна діяльність*, *стипендійні програми навчання / підвищення кваліфікації*, *студентоцентризм*, *студентоцентроване навчання* (<https://www.wunu.edu.ua/news/19500-konkurs-na-stipendijn-programi-v-zakladah-vischoyi-osvti-latvyi.html>) тощо.

Пожвавлення міжнародної співпраці зовнішньої з закордонними освітніми установами спричинює активне функціонування в освітньому дискурсі терміна *меморандум*, який уживається на позначення договірної документації, наприклад: *У квітні 2019 року підписано Меморандум про співпрацю між університетом та Національним агентством України з питань державної служби з метою продовження співробітництва у сфері професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування* (<https://www.wunu.edu.ua/educational-and-scientific-institute-of-public/>).

Зі світовими глобалізаційними процесами пов'язуємо появу низки терміносполук зі словами *простір*, *середовище*, *дискурс*, *інфраструктура* на позначення явищ, сукупних, невимірюваних і нелокалізованих понять: *віртуальний / вітакультурний*, *європейський*, *інтернет-*, *інформаційний*, *кроскультурний*, *медіа-*, *освітній простір*; *освітнє / навчальне*, *університетське середовище* (<https://www.wunu.edu.ua/code-of-ethics.html>); *освітній дискурс* (<https://npu.edu.ua/nauka/naukovi-zbirnyky/osvitnij-diskurs>), *освітологічний дискурс* (<https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal>); *інфраструктура стратегічного партнерства*, *інфраструктура університету* (https://www.wunu.edu.ua/pdf/strategia_zunu_2020.pdf).

Усе менше назва всесвітньої мережі та номінації соціальних мереж уживаються з родовими назвами, пор.: *соціальна мережа «Інстаграм» — інстаграм, у всесвітній мережі «Інтернет» — в інтернеті*. Навіть у науковому дискурсі здебільшого функціонує менш формальний скорочений варіант *соцмережа* — замість *соціальна мережа*.

Чимало термінів з'явилося через необхідність запровадження дистанційного навчання у зв'язку з пандемією. Серед них — терміни на позначення форми проведення навчальної / просвітницької чи іншої діяльності з препозитивним складником *онлайн-* / *офлайн-*: *онлайн-навчання* (синонім терміна *дистанційне навчання, дистанційне e-навчання* [4: 27]), *офлайн-навчання*. Відзначимо, що терміносполуки з елементом *інтернет* на позначення форми (формату) проведення заходу витісняються сьогодні термінами зі складником *онлайн-*, наприклад: замість *інтернет-конференція* та *телеконференція* — *онлайн-конференція* або *відео-конференція*, замість *інтернет-платформа* — *онлайн-платформа* тощо.

Навіть у нормативних документах простежується неуніфіковане написання згаданих слів (ідеться про графічні варіанти). Це свідчить про те, що слова з препозитивною частиною *онлайн-* / *офлайн-* ще перебувають на стадії адаптації до законів української мови, наприклад: *онлайн-навчання, онлайн навчання, онлайнове навчання, online-навчання, on-line-навчання*.

Нещодавно збільшилась частотність уживання терміна *змішане навчання* на позначення форми навчальної діяльності, що поєднує очну та дистанційну форми (https://www.wunu.edu.ua/pdf/strategia_zunu_2020.pdf). Водночас цей термін має ширше значення — «цілеспрямована педагогічна взаємодія, що передбачає об'єднання формальних засобів навчання з неформальними» [4: 40; 8: 98]. Синонімом згаданого терміна постає термін «комбіноване навчання».

У зв'язку з вимушеним запровадженням дистанційної форми навчання активного вжитку набули терміносполуки, що маркують різні види освітньої діяльності: *онлайн-вебінар, онлайн-заняття, онлайн-зустріч, онлайн-інфо, онлайн-конкурс, онлайн-консультація, онлайн-тренінг*.

Протягом останніх десяти років у сучасному освітньому просторі України з'явилися і нові поняття, запозичені у зв'язку з інтернаціоналізацією сфери вищої освіти. Наприклад, термін *силабус*, що позначає стислий опис змісту навчальної програми дисципліни, який містить інформацію про мету та завдання вивчення курсу, основні теми, рекомендовану літературу, контактні дані викладача. Від робочої програми навчальної дисципліни *силабус* відрізняє менший обсяг та оприлюднення документа до вивчення дисципліни, яку *силабус* репрезентує. Примітно, що термін *силáбус* має фонетичний варіант *сілабус*, що зберігає наголос англійської мови.

Відзначаємо популярність терміноелемента *стартап* (startup (англ.) — запускати, починати) у сучасному освітньому дискурсі: *стартап-проект, стартап-фонд*. Так, одним із стратегічних завдань Західноукраїнського

національного університету визначено: *Сформувати інкубатор стартапів для подальшої реалізації інноваційних бізнес-ідей у національному та міжнародному бізнес-середовищі* (https://www.wunu.edu.ua/pdf/strategia_zunu_2020.pdf).

Розширюється і діапазон термінів на позначення форми різних видів освітньої / навчальної діяльності. Так, поряд із традиційними *нарада, круглий стіл, семінар, тренінг* функціонують *вебінар, воркшоп / workshop, майстер-клас*, тощо. Водночас спостерігається тенденція до зменшення частотності вживання в цьому значенні лексеми *майстерня*. Активізація академічної мобільності призвела до частотності функціонування в освітньому дискурсі терміна *гостьова лекція* (guest lecture (англ.), під яким розуміють лекцію, проведenu запрошеним з іншої установи лектором.

Можна також констатувати факт збільшення кількості запозичених термінів на позначення різних видів студентської позанавчальної діяльності: *квест* (аматорське спортивно-інтелектуальне змагання), *флешмоб* (спланована масова акція), *scrabble* (настільна гра) (<https://www.knlu.edu.ua/student/news-and-events?start=6>). Одним із напрямів позанавчальної діяльності студентської молоді на сайті Київського лінгвістичного національного університету згадується *фандрайзинг* — збір пожертвувань: *Для забезпечення умов всебічного і вільного розвитку особистості студента студрада спрямовує свою діяльність за різними напрямками: науково-дослідницький, навчально-виховний, культурний, спортивний, фандрайзинг, зовнішнє співробітництво тощо* (<https://www.knlu.edu.ua/student/student-council>).

Традиційно вживані в контексті підготовки до конференцій та їх проведення терміни *секція* та *керівник секції* витісняються відповідно термінами *дискусійна панель / платформа* і *модератор*. Словоформа *дповідач* конкурує із запозиченим з англійської мови *спікер*.

Елемент *платформа* входить до складу таких терміносполук, як: *електронна платформа, інтегрована платформа, інтернет-платформа, інформаційно-комунікаційна платформа, наукова платформа, онлайн-платформа*, наприклад: *Розробити освітню електронну платформу «Університет в смартфоні»* (https://www.wunu.edu.ua/pdf/strategia_zunu_2020.pdf).

З'являються також серед відносно нових термінів чимало слів із препозитивним елементом *веб-*: *вебдизайн, вебсайт, вебсторінка, вебтикет*. Водночас спостерігаємо тенденцію до спрощення і опускання префікса *веб-*: замість *вебсайт* — *сайт*, замість *вебсторінка* (в інстаграм) — *сторінка* (в інстаграм). З'являються також нові педагогічні техніки, методи, форми роботи зі студентами та, відповідно, терміни для їх позначення, наприклад: *інтерактивні конструктори, інтерактивні методи, навчально-розвивальні бізнес-ігри, науково-пізнавальні квести, метод проєктів, e-learning технології, SMART-технології* тощо. Так, як маркери порівняно нового в освітньому просторі України педагогічного методу кейсів функціонують термінами *кейс-метод, кейсовий метод, кейс-технології, кейс-стаді* (від англ. cases-tudy), *метод ситуацій, ситуаційні завдання*. Останній більш частотний в українській навчально-методичній і навчально-організаційній літературі.

Порівняно новим в українському освітньому просторі є термін *коучинг* (англ. *coaching* — тренування), під яким розуміють метод, що поєднує принципи консультування та тренінгу. У сучасній педагогічній науці на позначення згаданого методу функціонують такі варіанти, як *коучинговий метод*, *коуч-метод*, *метод коучингу*. На нашу думку, найбільш удалим серед них є перший варіант, який домінує в українській навчальній і науковій літературі.

Розбіжності як у написанні слів, що зазнають термінологізації, так і стосовно їхньої вимови зумовлені, з одного боку, бажанням носіїв мови зберегти правопис і наголос запозиченого слова, а з другого — прагненням адаптувати слово до рідної мови. Про повну адаптованість слова свідчить його відмінювання за законами мови та написання з малої літери — як загальної назви.

Термін *інструментарій* в освітньому дискурсі вживається як для номінування сукупності засобів для виконання певних освітніх завдань, так і в значенні «спосіб діяльності», пор.: *інструментарій викладача — інструментарій сучасного врядування та публічного менеджменту* (<https://www.wunu.edu.ua/educational-and-scientific-institute-of-public/>).

Серед іншомовних слів-термінів можна виокремити ті, які функціонують здебільшого в усному мовленні освітян, наприклад: *бренд* (торгова марка), *гаджет* (електронний пристрій), *пост* (допис у соцмережах), *челендж* (виклик), *флаєр* (вид іміджевої продукції), *фідбек* (зворотній зв'язок) та ті, що здебільшого вживаються в текстах документів і навчально-методичної літератури. Серед них виокремлюємо терміни на позначення а) процесів: *діджиталізація*, *диверсифікація*, *імплементація*, *трансфер*, *комерціалізація науково-технічних розробок*; б) видів і результатів діяльності: *пілотний проєкт*, *вебпортфоліо*; в) структурних одиниць: *ендаумент-фонд* (цільовий фонд для доброчесності) (https://www.wunu.edu.ua/pdf/strategia_zunu_2020.pdf).

Відзначаємо також поширеність терміноелемента *кластер*, запозиченого з англійської мови, що в освітньому дискурсі вживається на позначення сукупності декількох однорідних елементів, котру можна розглядати як самостійну одиницю з певними властивостями: *інноваційний освітній кластер*, *науково-освітній кластер* і под. Наприклад, одним із стратегічних завдань Західноукраїнського національного університету постає: *Організувати бізнес-кластер, науковий кластер, ІТ-кластер, культурний кластер для формування інноваційної моделі розвитку Університету* (https://www.wunu.edu.ua/pdf/strategia_zunu_2020.pdf). Термін *кластер*, ставши доволі популярним в освіті, характеризується широтою та розмитістю значення. В основі його виникнення лежить прагнення модернізувати сферу освітніх послуг [6].

Слово *дедлайн* зазнає термінологізації та все частіше функціонує в довідково-інформаційних документах, зокрема в інформаційних листках — запрошеннях до публікації у фахових виданнях, до участі в конференціях, круглих столах, колективних монографіях тощо. Як приклади передтермінологічної

лексики можна навести терміноелементи *паритетний, топовий, профільний*, наприклад: *паритетна наукова / освітня діяльність* (<https://www.wunu.edu.ua/code-of-ethics.html>), *профільні дисципліни, профільний доктор, профільна кафедра* (<https://www.knlu.edu.ua/research/research-department>). Незважаючи на дещо неформальний характер, запозичена з англійської мови лексема *лайфхак* у значенні «практична порада» доволі активно функціонує в сучасному освітньому просторі, виходячи за межі усного мовлення освітян.

Простежуємо тенденцію зов зробити освітні програми привабливішими для абітурієнтів та сучасними, що позначається і на назві навчальних дисциплін, які містять складники-англізми: *Івент-технології, Імедже-логія, Тайм-менеджмент* (<https://www.wunu.edu.ua/kafedra-didu-uf/>), *Інноваційний менеджмент у професійній інформаційній діяльності, Консалтинг в інформаційній діяльності, Сучасні рекламні та PR-технології* (<https://oru.ua/education/programs/mag-029-1>).

У назвах навчальних дисциплін знаходимо словосполучення з терміноелементами *комунікація, індустрія* у формі множини, яким більш притаманна форма однини: *Ділові комунікації* (пор. з англ. Business Communication), *Медіакомунікації, Соціальні комунікації, Культурні та креативні індустрії* (<https://www.wunu.edu.ua/kafedra-didu-uf/>).

Загалом усі запозичені іншомовні слова мають різний рівень засвоєності носіями української мови, про що свідчить варіантність їхніх форм, неусталеність у написанні, наголошенні та відмінюванні.

У документації закладів вищої освіти і в усному мовленні освітян зберігається тенденція до використання термінів-аббревіатур, серед яких виокремлюємо аббревіатури на позначення: а) освітньої установи: *зво, внз*; б) назв груп і професійних утворювань: *ГЕР* (галузева експертна рада), *ГЗС* (група забезпечення спеціальності); в) освітніх програм: *ОПП* (освітньо-професійна програма), *ОНП* (освітньо-наукова програма); г) ступенів освіти: *СВО* (ступінь вищої освіти), *ОПС* (освітньо-професійний ступінь); ґ) випробовувань: *ЗНО* (зовнішнє незалежне оцінювання), *ЄВІ* (єдиний вступний іспит); д) навчальних дисциплін: *ОК* (освітня компонента).

Багато термінів, що функціонують в освітній сфері, мають дублети: *працедавець — роботодавець, вступний іспит / екзамен — вступне випробування, куратор студентської групи — груповий керівник* (<https://www.knlu.edu.ua/student/news-and-events?start=3>).

Отже, термінологія освітньої сфери сьогодні зазнає змін у зв'язку з глобалізаційними процесами, зокрема інтернаціоналізацією вищої освіти, стрімким розвитком новітніх технологій та їх проникненням в освітній дискурс, а також змінами, фіксованими у вітчизняній нормативній документації та стандартах різних галузей. Зокрема, відбулися зміни терміна на позначення освітньої установи й учасників освітнього процесу, зазнали модифікації функціональні характеристики терміна *інститут*, істотно зросла кількість понять, утворених від основного терміна освітнього дискурсу — *освіта*, збільшилась кількість термінів з атрибутивними

поширювачами *інформаційний* (-а, -е, -і), *цифровий* (-а, -е, -і), *інноваційний* (-а, -е, -і), зі складниками *простір, середовище, дискурс, інфраструктура*. Відбувається осучаснення назв структурних підрозділів освітніх установ, спеціальностей і напрямів підготовки фахівців, навчальних дисциплін, форм і методів навчальної та позанавчальної діяльності здобувачів освіти, технічних засобів навчання тощо.

Загалом у сучасному українському освітньому просторі посилилась тенденція до активного функціонування термінів іншомовного походження, здебільшого англізмів. Серед запозичених неологізмів домінують терміни, пов'язані з розвитком новітніх інформаційних технологій, терміни на позначення нових підходів і методів в освіті, форм навчальної та позанавчальної діяльності, а також їх результатів.

Терміни-англізми, які функціонують в середовищі вищої школи, характеризуються варіантністю, передусім графічною, що свідчить про різний ступінь їх адаптованості до законів української мови. Поява нових термінів у сфері вищої освіти пов'язана не тільки з інтернаціоналізацією освітнього простору та цифровізацією різних сфер людської діяльності, а також зі збільшенням вимог до процедури акредитування освітніх програм, посиленням значущості практичного складника в освіті, уваги до проблем академічної доброчесності та підвищення якості освітніх послуг.

Перспективу подальших студій убачаємо у вивченні термінології документації, оприлюдненої на сайтах з во з позицій її нормативності, прагматичної значущості та семантичної ємності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гринев-Гриневиц С.В. Терминологоведение. Учебное пособие. Москва: Академия, 2008.
2. Калініченко І.О. Понятійна термінологія інклюзивної освіти в Україні. *Постметодика*. 2011. № 1. С. 12–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Postmetodyka_2011_1_4 (дата звернення: 26.02.2021).
3. Козлова Н.А. Проблемы применения терминологии в индустрии международного образовательного туризма. *Научно-технические ведомости Санкт-Петербургского государственного университета. Экономические науки*. 2008. № 4 (61). С. 289–294. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-primeneniya-terminologii-v-industrii-mezhdunarodnogo-obrazovatel'nogo-turizma> (дата звернення: 25.02.2021).
4. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник. Київ; Ніжин, 2014.
5. Словник української мови у 20 т. URL: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=43931&page=1390> (дата звернення: 12.03.2021).
6. Соколова Е.И. Термин «Инновационный образовательный кластер» в понятийном поле современной педагогики. *Непрерывное образование: XXI век: научный электронный журнал*. 2014. № 2 (6). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/termin-obrazovatelnyy-klaster-v-ponyatynom-pole-sovremennoy-pedagogiki> (дата звернення: 26.02.2021).
7. Черничкина В.А., Глушкова А.С. Специфика современной терминологии образовательного туризма (постановка проблемы). *Современные проблемы и перспективы развития туризма и сферы услуг в условиях глобализации: Сборник статей I Всероссийской научно-практической конференции* (Владимир, 13–14 декабря 2018 года). Под ред. И.Ф. Жуковской. Владимир, 2018. С. 351–355.
8. Шуневич Б. Обґрунтування наукової термінології з дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології*.

2003. № 490. С. 95–104. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/54717/2/2003n490_Shunevich_B-Obgruntuvannia_naukovoii_95-104.pdf (дата звернення: 25.02.2021).
9. Abimbola I.O. The Problem of Terminology in the Study of Student Conceptions in Science. *Science Education*. V. 72. № 2. P. 175–84. Apr 1988.
 10. Deniko R.V., Shchitova O.G. , Shchitova D.A., Lan N.T. Learning Terminology in the Age of Higher Education Internationalization: Problems and Solutions. *Procedia: Social and Behavioral sciences*. Vol. 215. December 2015. P. 107–111. URL: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.582> (Accessed 23.02.2021).
 11. Korucu Agah Tugrul, Aikah Ayse. Differences between m-learning (mobile learning) and e-learning, basic terminology and usage of m-learning in education *Procedia: Social and Behavioral sciences*. Vol. 15. 2011. P. 1925–1930. URL: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.04.029> (Accessed 21.03.2021).
 12. Marshall H. The global education terminology debate: Exploring some of the issues. *The SAGE Handbook of Research in International Education*. Second edition. Edited by Mary Hayden, Jack Levy and Jeff Thompson. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC, 2015. P. 108–122.
 13. Taub Alyson, Allegrante John P., Barry Margaret M., Sakagami Keiko. Perspectives on Terminology and Conceptual and Professional Issues in Health Education and Health Promotion Credentialing. *Health education & Behavior*. Vol. 36. Issue 3. May 15. 2009. P. 439–450.
 14. Wandersee J.H. The Terminology Problem in Biology Education: A Reconnaissance. *The American Biology Teacher*. Vol. 50. № 2. Feb. 1988. P. 97–100 (4 pages). URL: <https://doi.org/10.2307/4448654> (Accessed 25.02.2021).

REFERENCES

1. Grinev-Grinevich, S.V. (2008) *The Terminology Science. Training Book*. Moscow: Akademia (in Russian).
2. Kalinichenko, I.O. (2011). Conceptual terminology of inclusive education in Ukraine. *Postmetodyka*, 1, 12–17. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Postmetodyka_2011_1_4 (in Ukrainian).
3. Kozlova, N.A. (2008). Problems of using terminology in international educational tourism industry. *Nauchno-Tekhnicheskie Vedomosti Sankt-Peterburgskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Ekonomicheskie Nauki*, 4(61), 289–294. <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-primeneniya-terminologii-v-industrii-mezhdunarodnogo-obrazovatelno-gurizm> (in Russian).
4. Luk’yanova, L.B., & Anishchenko, O.V. (2014). *Adult Education: A Short Terminological Dictionary*. Kyiv: Nizhyn (in Ukrainian).
5. Rusaniv’skyi V.M. (Ed.). (2010–2019). *Dictionary of the Ukrainian Language* (Vols. 1-10). <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=43931&page=1390> (in Ukrainian).
6. Sokolova, E.I. (2014). The term innovative educational cluster in a conceptual field of modern pedagogy. *Nepreryvnoe Obrazovanie: 21 Vek: Nauchnyi Elektronnyi Zhurnal* 2(6). <https://cyberleninka.ru/article/n/termin-obrazovatelnyy-klaster-v-ponyatiynom-pole-sovremennoy-pedagogiki> (in Russian).
7. Chernichkina, V.A., Glushkova, A.S. (2018). Specificity of modern terminology of educational tourism (problem statement). In I. Zhukovskaya (Ed.), *Sovremennye Problemy i Perspektivy Razvitiya Turizma i Sfery Uslug v Usloviakh Globalizatsii: Sbornik Statei I Vserossiiskoi Nauchno-Prakticheskoi Konferentsii* (Vladimir, December 13–14, 2018), 351–355. Vladimir (in Russian).
8. Shunevych, B. (2003). Substantiating of scientific terminology of distance learning. *Visnyk Natsional’noho Universytetu “L’vivs’ka Politekhnikha”*. *Problemy Ukrayins’koyi Terminolohiyi*, 490, 95–104. http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/54717/2/2003n490_Shunevich_B-Obgruntuvannia_naukovoii_95-104.pdf (in Ukrainian).
9. Abimbola, I.O. (1988). The Problem of Terminology in the Study of Student Conceptions in Science. *Science Education*, 72(2), 175–184 (in English).
10. Deniko, R.V., Shchitova, O.G. , Shchitova, D.A., Lan N.T. (2015). Learning Terminology in the Age of Higher Education Internationalization: Problems and Solutions. *Procedia: Social and Behavioral Sciences*. 215, 107–111. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.582> (in English).

11. Korucu, Agah Tugrul, Aikah, Ayse (2011). Differences between m-learning (mobile learning) and e-learning, basic terminology and usage of m-learning in education. *Procedia: Social and Behavioral sciences*. 15, 1925–1930. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.04.029> (in English).
12. Marshall, H. (2015). The global education terminology debate: Exploring some of the issues. *The SAGE Handbook of Research in International Education*. Second edition. Edited by M. Hayden, J. Levy, and J. Thompson. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC, 108–122 (in English).
13. Taub, A., Allegrante, J.P., Barry, M.M., Sakagami, K. (2009). Perspectives on Terminology and Conceptual and Professional Issues in Health Education and Health Promotion Credentialing. *Health Education & Behavior*. 36(3), 439–450 (in English).
14. Wandersee, J.H. (1988). The Terminology Problem in Biology Education: A Reconnaissance. *The American Biology Teacher*. 50(2), 97–100. <https://doi.org/10.2307/4448654> (in English).

Статтю отримано 23.03.2021

Iryna Shkitska, Doctor of Science in Philology, Professor
in the Department of Information and Socio-Cultural Activities,
West Ukrainian National University
11 Lvivska St., Ternopil 46020, Ukraine
E-mail: i.shkitska@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-0252-8111>

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION TERMINOLOGY

This article examines factors of the terminological system change in the Ukrainian educational discourse. The innovations in higher education terminology are caused by strengthening of globalization processes and development of the newest information technologies, e.g., 1) emergence of new forms of education and educational activities; 2) changes in the accreditation procedure of educational programs; 3) increased attention toward issues of academic integrity and the quality of educational services; 4) importance of the practical component in educational activities; 5) fixation of neologisms in legislative documentation; 6) regulating of activities of higher educational institutions; 7) the desire of educational institutions to attract more applicants by updating names of educational programs, specialties, academic disciplines, and structural units; 8) positive coverage of educational institutions' activities on social media and the Internet.

Increasing number of Anglicisms for concepts of educational activity is explained due to the dominance of English in world's educational and scientific spheres. The author states a different degree of adoption of terms-anglicisms that function in educational discourse, which is reflected in their graphic and phonetic variance. Semantic analysis of borrowed terms (neologisms) considers variability in their structure and determines semantic groups of abbreviations based on terms of a relatively high frequency in modern educational discourse.

Keywords: *term, terminoelement, globalization, internationalization of education, term-anglicism, information society.*